

TEZĂ DE ABILITARE

REZUMAT

TUDOR ALEXANDRU SĂLĂGEAN

Manager, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca

Lector asociat, Universitatea Babeş Bolyai, Cluj Napoca

TRANSILVANIA MEDIEVALĂ ŞI PREMODERNĂ: ISTORIE, PATRIMONIU ŞI CULTURĂ

Cluj-Napoca, 2014

REZUMAT

În experiența mea profesională de cercetător al istoriei medievale și premoderne și al culturii tradiționale, am abordat o serie de teme de cercetare, printre care amintesc: realitățile istorice ale Transilvaniei în evul mediu timpuriu, analizând principalele izvoare narative și identificând noi posibilități de analiză a acestora; sistemul congregațional al Transilvaniei medievale ca mod de construire a unui spațiu comun de dezvoltare a unei experiențe de reprezentare politică incipientă; multiculturalismul și denominațiile religioase în istoria Transilvaniei.

Consider studierea realităților sociale și a structurilor teritoriale din Transilvania evului mediu timpuriu ca fiind fundamentală pentru o mai bună cunoaștere a istoriei acestei provincii. Analiza operei lui Anonymus, *Gesta Hungarorum*, și a contextului istoric pe care aceasta îl reflectă este o temă de excepțională importanță pentru istoriografia Transilvaniei medievale. Analiza pe care am consacrat-o acestui subiect a încercat să propună un nou tip de abordare, strict orientat înspre analiza izvoarelor primare. Acest tip de abordare deschide noi posibilități de reconstituire a realităților acestei epoci.

Dezvoltarea continuă a tematicii abordate în teza de doctorat este o datorie firească a fiecărui cercetător. Jumătatea de secol care a urmat invaziei tătare din 1241-1242 a fost o perioadă foarte importantă pentru istoria Transilvaniei. Aceasta este perioada în care au fost stabilite fundamentele instituționale ale sistemului care a stat la baza organizării Transilvaniei de-a lungul celei mai mari părți a evului mediu. Remarcabila evoluție a nobilimii transilvănene în a doua jumătate a secolului al XIII-lea și afirmarea calității sale de clasă politică provincială au fost însoțite de o puternică afirmare a identității transilvănene și, în consecință, de o accentuare a distincției între ceea ce oamenii acelor timpuri considerau a fi Ungaria și Transilvania. O serie de exemple datând de la sfârșitul secolului al XIII-lea și de la începutul celui următor ne oferă dovezi concludente asupra respingerii de către nobilimea transilvăneană a intromisiunilor nedorite în această provincie, în calitate de stăpânitori de pământuri, a aristocraților legați de curtea regală maghiară. Aspirațiile politice ale elitei provinciale s-au realizat la un deceniu de la prima mențiune a sistemului congregațional transilvănean: sistemul de guvernare instituit, în anul 1301, de Ladislau Kán (1294-1315) a fost datorat, în mare măsură, succesului lor. Adoptarea de către nobilimea transilvăneană a statului de „țară legală” s-a aflat în legătură cu o consolidare a unui specific legislativ, cu referire nu doar la existența unor legi diferite față de cele ale regatului Ungariei, dar și față de consistența cu care excepțiile de la acestea erau încurajate.

Impactul devastator al confruntărilor cu invadatorii mongoli a marcat profund istoria Transilvaniei în secolul al XIII-lea. Cele două invazii tătare majore, din 1241-1242 și 1285 au fost, din acest punct de vedere, evenimente semnificative în istoria acestei provincii. Pe lângă acestea, au fost înregistrate numeroase alte atacuri mai mici, însă nu întotdeauna lipsite de importanță. Din acest punct de vedere, secolul al XIII-lea este unul extrem de semnificativ în istoria Transilvaniei, chiar dacă atacurile tătare au continuat aici până în anul 1717. Comparând cele două invazii tătare din 1241 și 1285 vom putea observa o diferență evidentă între modul de a reacționa al transilvănenilor față de ele. Dacă, în primul caz, distrugerile au fost devastatoare, în cel de al doilea ele pot fi considerate mai degrabă modeste. Evident, transilvănenii au învățat multe din confruntările cu tătarii din secolul al XIII-lea, fapt care le-a permis, în veacul următor, să inițieze o ofensivă răsăriteană care a avut consecințe importante asupra dezvoltării istorice a statelor medievale românești.

Istoria locală și cea regională, analizate în legătură cu patrimoniul, obiceiurile și tradițiile locale, sunt importante pentru configurarea, la nivel local și regional, a conștiinței valorii patrimoniului comunităților. Departate de a fi o sarcină ușoară pentru cercetător, care se confruntă de multe ori cu dificultăți insurmontabile în efortul său de a documenta faptele și elementele de importanță locală, istoria locală cunoaște o perioadă de revitalizare, datorită interesului comunităților locale și a reprezentanților aleși ai acestora.

Problemele legate de cercetarea valorificării și prezervării patrimoniului mobil ne pun în fața unor întrebări legate de tipul de analiză adecvate acestora. Cercetarea patrimoniului mobil este realizată, de regulă, în muzee și/sau arhive, sau în colaborare cu diferiți parteneri instituționali ai muzeelor, dar oricum în legătură cu acestea. Patrimoniul cultural mobil este o categorie importantă pentru cultura românilor și a celorlalte grupuri culturale din Transilvania, permițând cercetătorilor să le studieze valorile reprezentative și să investigheze posibilitățile de a asigura supraviețuirea practicilor și tradițiilor acestora.

Proiectele de cercetare pe care le preconizez pentru dezvoltarea activității mele, în relație cu activitățile identificate ca având un potențial de dezvoltare în cadrul școlii doctorale, sunt dedicate istoriei medievale a României; acestea au în vedere, de asemenea, o perspectivă integratoare, care vizează împletirea abordării istoriografice cu cea specifică disciplinelor demo-etno-antropologice și, de asemenea, cu investigarea patrimoniului monumental, mobil și imaterial. În același timp, aceste proiecte se vor încadra în principalele direcții de dezvoltare strategică a programelor de cercetare doctorală a Universității Babeș Bolyai, în programele de cooperare internațională, de participare la programele europene de cercetare și de integrare a cercetării științifice cu activitățile programului doctoral.